

ТОКСИЧНА РОСІЯ:

ЯК НІМЦІ ЗМІНЮЮТЬ
СТАВЛЕННЯ ДО
NORD STREAM-2
ПІСЛЯ ОТРУЄННЯ
НАВАЛЬНОГО

СЕРГІЙ СОЛОДКИЙ,
МАРІАННА ФАХУРДІНОВА

Публікація видана в межах Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні, яку виконує Міжнародний фонд «Відродження» у партнерстві з Ініціативою відкритого суспільства для Європи (OSIFE) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні.

Думки та позиції викладені у цій публікації є позицією авторів та не обов'язково відображають позицію Посольства Швеції в Україні, Міжнародного фонду «Відродження» та Ініціативи відкритого суспільства для Європи (OSIFE).

ТОКСИЧНА РОСІЯ:

ЯК НІМЦІ ЗМІНЮЮТЬ СТАВЛЕННЯ ДО NORD STREAM-2 ПІСЛЯ ОТРУЄННЯ НАВАЛЬНОГО

Сергій Солодкий, Маріанна Фахурдінова

Росію не вперше ловлять на місці злочину: чи це стосується воєнної агресії проти пострадянських країн, чи коли надають докази про втручання у виборчі процеси західних країн, чи коли викривають кібератаки, організовані Росією... Список надзвичайно довгий.

У ці дні спостерігаємо черговий драматичний перебіг подій: офіційний Берлін заявив про отруєння відомого кремлівського опонента Алексея Навального речовиною з родини «Новічок». Та поки уряд Німеччини чекає на офіційні пояснення з Москви, чимало відомих німецьких політиків уже висловились: без російської держави тут не обійшлося.

Ця історія підняла у Німеччині хвилю обурення – від уряду вимагають запровадження жорсткіших санкцій проти РФ. Передусім щодо горезвісного «Північного потоку-2», який вже майже добудований. Експерти, що працюють у сфері енергетики, наголошують, що зупинити його запуск можуть тільки санкції.

Тож аналітики Центру «Нова Європа» розібралися, наскільки можливе запровадження обмежень проти російського проекту з огляду на нові обставини.

ОСТАННЄ НІМЕЦЬКЕ ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Були часи, коли відносини між Берліном та Москвою видавалися безхмарними. Так, у 2007 році чи не єдиною проблемою, яку активно обговорювали у світовій пресі, був інцидент, коли Путін (кажуть, свідомо) налякав Ангелу Меркель, пустивши у переговорну кімнату свого лабратора.

За роки, що минули, Меркель особисто доклала чимало зусиль для розвитку російсько-німецького партнерства, і вона точно не розраховувала на зовнішньополітичні ляпаси Кремля.

Та відтоді багато змінилося.

Нині Меркель має підстави сприймати російську проблему як персональну поразку.

У канцлераті нарешті зрозуміли, що увесь цей час в Росії не дуже і прагнули якоїсь модернізації чи втілення демократичних ідеалів, а лишень користувалися європейською довірливістю.

Причому канцлерці не бракувало терпіння.

За майже 15 років на посаді вона пережила чимало прикрих моментів, аби втратити останні краплі сподівань щодо політики Владіміра Путіна. Можна пригадувати, як Німеччина закривала очі на провокації і операції російських спецслужб в інших країнах; можна припустити, що німцям не дуже близькі проблеми Молдови, Грузії чи України, де Росія не гребує жодними методами.

Та чого Берліні не зміг ігнорувати і пробачити – це російських спецоперацій на німецькій землі.

Це історія про нібито зґвалтовану мігрантами неповнолітню росіянку Лізу в Німеччині в 2016 році (провокація мала вдарити по рейтингу в тому числі політичної сили Ангели Меркель у розпал міграційної кризи). І хакерські атаки на електронну скриньку німецької канцлерки, що походили з Росії. Чи коли Німеччину сколихнуло торішнє вбивство у Берліні чеченського польового командира (прокуратура вважає, що його вбили на замовлення уряду Росії).

Але те, що саме в Німеччині офіційно встановили імовірну, але насправді досить очевидну причетність російської верхівки до отруєння Навального, стало найдраматичнішим виразом для усіх намірів і зусиль Ангели Меркель працювати з Росією на основі діалогу.

Нині німецькі масмедіа не лише розвінчують дії російської верхівки, але й активно обговорюють шляхи реагування.

Ідея мораторію на добудову «Північного потоку-2» лунає чи не найчастіше.

Канцлерат просто не може ігнорувати шквал публічної критики та надзвичайної уваги до цього питання в німецьких масмедіа.

Скільки раніше не намагалася Україна привернути увагу німців до цієї проблеми, скільки б не закликали і не вдавалися до жорстких дій (аж до запровадження санкцій) трансатлантичні партнери Берліна зі США, однак найефективнішою у цьому плані виявилася – як би парадоксально це не звучало – сама Росія.

НІМЕЦЬКІ РОЗКЛАДИ

Як вже йшлося, велику роль у пов'язуванні отруєння Навального з призупиненням будівництва газогону «Північний потік-2» відіграли провідні німецькі ЗМІ.

Так, з моменту отруєння російського опозиціонера один із найпопулярніших німецьких журналів Der Spiegel опублікував близько 40 матеріалів, пов'язаних із «Північним потоком-2» та справою Навального.

Заголовки красномовні: «Боротьба за останні кілька метрів» (недобудованими залишаються 160 із 2460 кілометрів труби), «Меркель у пастці Росії», «Кремль звинувачує Берлін у блефі», «Біль та відчуження: історія Навального, ймовірно, істотно змінить атмосферу між Меркель і Путіним».

Активно висвітлювали останні події і найбільша щоденна газета Німеччини Süddeutsche Zeitung («Меркель і Путін: домінування Росії в ескалації»), і видання Frankfurter Allgemeine Zeitung («Північний потік-2» суперечить німецьким інтересам»).

Таблоїд Bild, що має найбільше читачів у Німеччині, також відкрито критикував проєкт:

днями видання опублікувало коментар із заголовком «Nord Stream – Mord Stream» (Північний потік – смертельний потік).

Посилена увага ЗМІ до інциденту фактично створила вікно можливостей для того, щоби покращити обізнаність німецького населення про загрозливі наслідки проєкту «Північний потік-2» та розвіяти міфи, якими він оповитий завдяки потужній лобістській роботі росіян.

Звісно, медійна увага вплинула і на обговорення «Північного потоку-2» політиками.

З одного боку, головний висновок може видаватися маловтішним – більшість прихильників «Північного потоку-2» не відмовилися від своїх поглядів, хіба що стали дещо обережнішими у підборі аргументів.

З іншого ж боку, ми бачимо корективи публічних заяв на вищому рівні. І нехай ці видозміни поки стосуються нюансів та не є однозначними, але високопосадовці вищої ланки нарешті заговорили про суперечливий характер «Північного потоку-2» та чи не вперше відійшла від мантри про «газопровід без політики».

Ба більше, є ті, хто припускає запровадження обмежувальних заходів на рівні Європейського Союзу.

ХТО ЗА САНКЦІЇ?

Правлячі партії Християнсько-демократичний союз та Християнсько-соціальный союз (ХДС/ХСС) загалом виступають за те, що побудову «Північного потоку-2» варто продовжувати, але про монолітність позиції говорити не можна.

Так, наприклад, за завершення побудови газогону та проти пов'язування цього питання з отруєнням Навального виступили традиційно проросійський прем'єр землі Північний Рейн-Вестфалія Армін Лашет (один із претендентів на посаду голови ХДС, тобто партії Меркель); голова ХСС та прем'єр Баварії Маркус Зюдер; прем'єр Саксонії Міхаель Кречмер.

Натомість із гострою критикою проти побудови газогону виступив нинішній голова комітету у закордонних справах Бундестагу Норберт Рьоттген, конкурент Лашета у змаганні за лідерство в партії, який, щоправда, критикував проєкт і раніше.

Ще один претендент на головування у ХДС Фрідріх Мерц, який раніше підтримував «Північний потік-2», днями запропонував запровадити дворічний мораторій на його побудову. Не виключила можливість санкцій проти газогону і міністр оборони ФРН Аннегрет Крамп-Карренбауер.

Сама Меркель не робить категоричних заяв, але у її позиції помітні зміни.

Донедавна вона виступала за те, щоб не змішувати економіку та політику (себто добудувати «Північний потік-2» попри отруєння Навального).

Утім, днями речник уряду Штеффен Зайберт зробив заяву, що Ангела Меркель «не виключає нічого».

Ще один учасник урядової коаліції, Соціал-демократична партія Німеччини (СДПН), традиційно вважалася прихильною до Росії та виступала за побудову «Північного потоку-2». Загалом у партії не підтримують зупинення проєкту. Утім, міністр закордонних справ ФРН Гайко Маас, який також є соціал-демократом, днями висловив сподівання, що РФ не змусить ФРН змінити свою позицію щодо «Північного потоку-2». І хоча таке застереження головного німецького дипломата видається надто м'яким, саме Маас став першим високопосадовцем такого рівня, хто виніс питання «Північного потоку-2» та отруєння Навального на німецький політичний порядок денний.

Не виключив запровадження санкцій проти Росії у відповідь на отруєння Навального і віцеканцлер та міністр фінансів ФРН, соціал-демократ Олаф Шольц.

Опозиційні партії у цілому залишились у межах своїх традиційних позицій.

Зелені і так завжди виступали проти «Північного потоку-2». Вільні демократи (ВДП) обійняли обережну позицію. І хоча у їхніх лавах є низка лобістів проєкту, загалом заява фракції відповідає інтересам України.

Натомість проросійськи налаштовані Ліві та «Альтернатива для Німеччини» (АдН), навпаки, підтримували проєкт.

Ба більше, вони просувають й інші наративи Кремля.

Днями депутатка від Лівих Севім Дагделен туманно зазначила, що зразки отрути потрапили до рук Федеральної розвідувальної служби в 1990-х роках та, відповідно, і західних спецслужб. Таким чином, мовляв, не можна робити жодних висновків про походження отрути і злочинця.

А представник партії «Альтернатива для Німеччини» Лейф-Ерік Гольм зауважив, що ФРН не може «поховати 10 млрд євро у балтійському піску через свій гіперморалізм».

Варто брати до уваги, що зовнішня політика нерозривно пов'язана із внутрішньою. За рік у Німеччині – федеральні вибори, тому дії або позиції німецьких політиків часто є елементом боротьби за проросійський електорат. Число проросійськи налаштованих виборців насправді незначне, але для Лівих чи АдН навіть ця кількість є критично важливою.

ЩО СТРИМУЄ МЕРКЕЛЬ?

Проти жорсткої реакції грає те, що злочин скоєно на території Росії, тому виникає питання щодо підстав для санкцій. Однак не реагувати – політично складно.

«Увага до Росії настільки гостра, що Ангела Меркель просто не зможе не відреагувати» – це головна ідея усіх німецьких дипломатів та аналітиків, з якими доводилося говорити останніми днями.

Наші співрозмовники в один голос заявляли, що якби все залежало від однієї канцлерки, то, напевно, рішення було б схвалено швидше. Та, на жаль, з цього приводу немає консенсусу не лише в правлячій коаліції, але й всередині партії самої Меркель. Тому більшість німецьких експертів наразі скептично налаштовані щодо того, що німецький уряд готовий до пожорсткішання санкцій щодо Росії (навіть на рівні ЄС).

Проте є одна можливість, яка здатна багато змінити.

Все залежить від самої Росії.

Німеччина, яка відповідально ставиться до букви закону, надала Москві право пояснити ситуацію.

Звісно, у німців немає ілюзій щодо того, що Росія проведе чесне та прозоре розслідування отруєння, як її всі закликають. Та німецький уряд дотримується радше дипломатичного ритуалу, аніж справді розраховує на конструктивну співпрацю з боку Кремля. Там пам'ятають «готовність» Росії співпрацювати в аналогічних ситуаціях – отруєння Литвиненка, Скрипалів чи збиття МН17.

Але як саме буде оформлене «ні» Москви, передбачити складно. Чим більше дурниць вона робитиме, тим імовірнішою буде жорстка реакція як Німеччини, так і Євросоюзу загалом.

Позиція ЄС важлива, адже Берлін не буде вдаватися до односторонніх дій. Німеччина у принципі намагається уникати цього в міжнародних відносинах, побоюючись ярликів про «німецький диктат». Саме тому для Берліна, наприклад, важливо, що не лише німецька сторона бере участь у діалозі з Росією для припинення війни на Донбасі, але також до цього процесу долучена і французька дипломатія.

У цьому випадку солідарність ще важливіша. Німецькі політики упевнені, що у разі відмови від «Північного потоку-2» Росія точно подасть до арбітражу і зможе домогтися компенсації, якщо не буде належним чином оформлено підстави для такого заходу. Для Ангели Меркель особисто також має велике значення правове обґрунтування санкцій.

До слова, про вагу позиції Меркель.

Канцлерці залишилося перебувати на посаді недовго. Після виборів, що відбудуться не пізніше ніж за рік, буде сформовано новий уряд, а Ангела Меркель, як вона сама обіцяла, відійде від справ. Інші політики за таких умов набувають статусу «кульгавої качки» – лідера, що вже втрачає вплив. Але це зовсім не про Меркель. Вона залишається одним із найпопулярніших політиків у країні – згідно з останнім опитуванням, їй довіряють понад 60% німців. Кількість справді дивовижна, зважаючи на те, що Німеччиною вона керує четвертий термін поспіль.

Можна було б припустити, що в останній рік перебування при владі така висока довіра могла б змусити Ангелу Меркель піти на

сміливий крок; можливо, навіть усупереч
однопартійцям... Але, вочевидь, секрет
популярності і впливовості німецької канцлерки
полягає в її виваженості, раціоналізмі.

Тому в цій ситуації найбільше залежить від
рівня зухвалості російської реакції.

ЯК ДІЯТИ УКРАЇНІ?

Наша позиція тут абсолютно очевидна – наша держава послідовно застерігала Німеччину від підтримки «Північного потоку». Відтак нічого дивного в тому, що українська дипломатія продовжує наполягати не лише на зупинці «Північного потоку-2», але і на тимчасовому мораторії на закупівлю російських енергоносіїв загалом. Важливо при цьому виважено підбирати аргументи – не фокусуватися лише на питанні транзитних зборів, щоб самій не створити образ держави, яку «Північний потік-2» хвилює як перш за все суто економічний проєкт.

Тим більше, що найбільша загроза від обхідних газових маршрутів лежить у безпековій площині.

Зараз Україні важливо через різні канали подавати чіткі меседжі про те, що Україна має достатню транзитну спроможність, наш трубопровід перебуває в належному стані, натомість добудова і запуск «Північного потоку-2» підтримує і відкриває нові можливості для російської агресії.

Для Києва важливо враховувати нинішню ситуацію і для вирішення інших викликів, пов'язаних із Росією. У дипломатичних колах повідомляють, що Росія зовсім нещодавно порушувала питання із німецьким МЗС щодо пом'якшення санкцій Європейського Союзу. Один із аргументів – перемир'я на Донбасі, яке тривало вже понад місяць. Німецькі дипломати відповіли відмовою ще до того, як стало відомо про отруєння Навального «Новічком», оскільки в Берліні розуміли як крихкість нинішнього режиму тиші, так і недостатність одного лише перемир'я для перегляду санкційної політики.

А за нових обставин (та ще й через недавнє порушення перемир'я) Росія точно не в тій кондиції, аби навіть натякати на пом'якшення чинних санкцій. Відтак зустріч радників лідерів нормандської четвірки, запланована на 11 вересня, має шанси пройти на досить стресовому тлі для російських переговорників.

Підсумовуючи, зауважимо, що зараз стоїть питання не про те, бути чи не бути санкціям, а про те, якого масштабу будуть санкції надалі. У тому числі – чи включатиме нова хвиля обмежень заборону на добудову і запуск «Північного потоку-2».

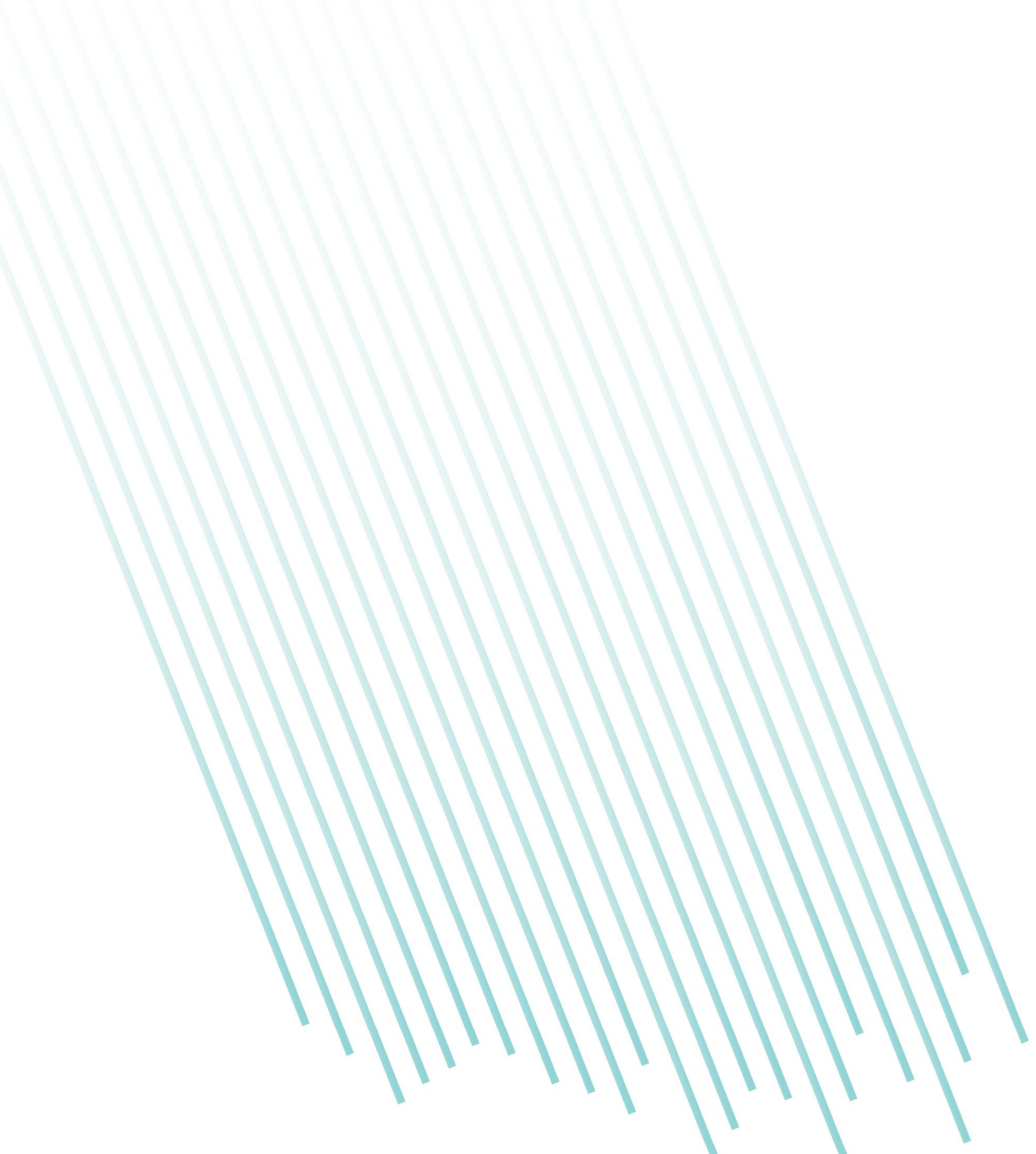

ПРО ЦЕНТР «НОВА ЄВРОПА»

Центр «Нова Європа» (ЦНЄ) заснований у 2017 році як незалежний аналітичний центр. Попри новий бренд, він базується на досвіді команди, яка разом працює з 2009 року (раніше в рамках Інституту світової політики). Аналітики Центру «Нова Європа» стали впізнаваними, адже запропонували якісний аналітичний продукт із питань зовнішньої політики України та безпеки в регіоні, поєднавши його з активними та ефективними зусиллями з адвокатування.

Бачення Центру «Нова Європа» максимально наближене до бачення майбутнього Української держави більшістю громадян: Україна повинна бути інтегрованою в Євросоюз і НАТО. Під інтеграцією ми вбачаємо не стільки формалізоване членство, скільки запозичення найкращих стандартів і практик для фактичної належності України до євроатлантичного ціннісного простору.

Докладніше про Центр «Нова Європа»: neweurope.org.ua

- <http://neweurope.org.ua/>
- info@neweurope.org.ua
- <https://www.facebook.com/NECUkraine/>
- https://twitter.com/NEC_Ukraine